

CONTRIBUCIÓ A LA CRÒNICA DE LA HISTÒRIA NATURAL A CATALUNYA ⁽¹⁾

Per arribar al coneixement precís de l'altura en què un país es troba en la nivellació científica dintre del concert de les nacions, és essencialment indispensable la formació d'un inventari raonat, minucios i complet de tota la producció haguda en les diferents esferes del saber humà, durant els temps passats i presents. A Catalunya, malgrat d'ésser la característica ètnica del nostre poble el temperament analitzador, no s'ha encara arribat, en allò que a la Història Natural fa referència, a la plenitud dels coneixements biogràfics i bibliogràfics necessaris per a determinar la formació d'un concepte general que precisi el lloc que li correspon, i degut a això, tal vegada està, entre els no iniciats, format un concepte massa petit de la nostra intervenció en l'avenç general de les ciències.

Quan una idea nova sobre la interpretació de fenòmens passats o presents, tant d'observació com experimentals, ha atravesat un període més o menys llarg de dubtes i vacil·lacions, ofereix dificultats l'apreciar qui és l'inventor, car amb freqüència es confonen els apòstols amb els precursors, i per esbrinar-ho es fa necessari un anàlisi íntim dels autors en totes ses manifestacions i per aquest camí pot arribar-se a depurar els drets de cadascú, pel coneixement exacte i verídic dels fets; amb aquests medis s'han aconseguit revindicacions com la d'En Martí Franquès en la prioritat de la interpretació geognòstica dels anomenats sis dies de la creació, la de la invenció de la telegrafia elèctrica per l'immortal Salvà, i el descobriment de la circulació sanguínia per En Servet.

Bastant s'ha actuat en aquest sentit, però queda encara en les disciplines de la Història Natural molt camí per córrer. Mossèn Font i Sagué, de perdurable memòria, amb aquella fe i entusiasme que posava en tot allò que podia resultar en prestigi de la ciència pàtria, publicà «La Història de les Ciències Naturals a Catalunya», en 1908, que comprèn des del segle IX al XVIII, tre-

(1) Treball llegit en la IV festa anyal de l'Institut el dia 28 d'abril de 1918.

ball important de conjunt, que ve a ésser una espècie de pauta o programa que pot servir de fonament a investigacions ulteriors; però encara que representi un esforç notable i útil, per ésser el primer, descobreix certa precipitació, inconvenient obligat en aquesta classe de empreses que requereixen molt temps i la convergència de gran nombre de voluntats idònies.

Jo m'havia proposat orientar les meves iniciatives en aquest sentit, però la magnitud de l'empresa en la totalitat i la premura del temps per una banda, i per altra el temor de no portar-la a terme com se mereix, m'ha fet desistir de moment, però aprofitaré l'ocasió actual, en què les circumstàncies m'imposen per la suau però ineludible pressió d'un torn oficial, tractar en aquesta sessió un tema científic, per ocupar-me de aquest assumpte que crec d'interès general, encara que sigui en la modesta forma de *Contribució a la crònica de la Història Natural a Catalunya*, amb el qual tema us molestaré per breus moments l'atenció, refiant-me més de la vostra condescendència que de les pròpies aptituds.

De molt antic, des del segle X i àdhuc abans, segons es desprèn de les notícies que fins a nosaltres han arribat d'aquelles èpoques tan llunyanes, existien a Catalunya centres, on s'ensenyaven les Ciències naturals, de les quals es tenia un concepte més extens que en l'actualitat, que disfrutaven certa fama universal, ja que de França, Itàlia i Alemanya venien a aprendre les lliçons que en ells es donaven per a difondre'ls pels seus respectius països, havent arribat a nosaltres notícies referents als de Vic, Barcelona, Urgell i Tarragona; més endavant i ja amb un caràcter més oficial s'establiren les titulades *Escoles catedralícies* el nom de les quals indica el seu seient, en les quals demés de les ensenyances ordinàries, existia certa reglamentació en els estudis que un cop acabats conferien atribucions d'aptitud.

En els segles XIII i XIV, s'implantaren els *Estudis*, en els quals entre altres coses s'explicava tot el referent a Medicina anant compresos amb aquest concepte general els coneixements de Zoologia i Botànica, que van ésser substituïts més endavant pels *Estudis generals o Universitats*, marcant un progrés notable en les pràctiques docents, descollant per la seva antiguitat en la terra catalana la de Montpeller (1220) a la qual seguiren les de Lleida (1300), de Perpinyà (1343), de Barcelona, concedida pel Rei Martí en 1398, no tenint un edifici exprés fins l'any 1559 en què va inaugurar-se, havent cedit el solar en 1536 el Consell de Cent a l'extrem de la Rambla d'Estudis i col·locant-se la primera pedra el 18 d'octubre del mateix any; de Girona (1446), Tarragona (1572), Vic (1599), Tortosa, 1645, i Solsona.

Així anava pròsper el conreu de les ciències en la nostra pàtria, portant moltes vegades la davantera entre les nacionalitats privilegiades, quan al començar el segle XVIII, i acabada la primera part de la Guerra de Successió per la vergonyosa pau d'Utrech, Felip V, de repulsiva memòria, es llençà amb l'ajuda de França contra Catalunya, darrer baluard de la casa d'Àustria, i entrà a Barcelona després de desesperada resistència. Impulsat per la debilitat del seu caràcter, ell que es vinculà davant dels que conside-

rava poderosos, va venjar-se en l'infeliç que vençut per la immensa superioritat del nombre, caigué rendit a les seves mans i per compte de tractar-lo amb magnanimitat, obrà com a dominador despòtic, procurant subjectar-lo per la força, gravíssim error de conseqüències desastroses en totes les esferes, però per nosaltres d'una manera especial en el conreu de les ciències que és el que més necessitat té de calma i tranquil·litat d'esperit per la seva evolució progressiva. Temerós de la ciència, que és emblema de llibertat, manà destruir les Universitats de Catalunya, decretant la suspensió de les de Barcelona, Lleida, Girona, Tarragona i Vic en 12 de novembre de 1717, després d'haver fundat la de Cervera en maig del mateix any, traslladant-hi totes les rendes i pensions d'aquelles, i ordenà també suprimir totes les ensenyances privades (1). La preferència per Cervera obeïa, segons s'indica en els Reials decrets, a premiar la lleialtat de dita població; l'edifici, que costà 10 milions de pessetes, no entrà en funcions fins l'any 1740 en què s'inaugurà amb grans festeigs oficials i durant el temps de la construcció, les ensenyances s'establiren en el convent de Sant Francesc de la mateixa població; fou tancada per Decret l'any 1842, als sis anys del restabliment de la de Barcelona; i després de moltes vicissituds acabà essent destinada, des de 1870, una bona temporada a presidi.

No content amb tots els medis de repressió empleats, va coronar la seva obra tractant d'imprimir al poble dominat el segell d'esclavitud amb la abolició de la pròpia llengua. Aquest conjunt de providències, desplaçant els centres d'activitat assortiren el seu efecte, i Felip V planà sa funesta ombra pels dominis de les ciències que se'n ressentiren fins al punt de quedar gairebé completament paralytat el moviment intel·lectual. No obstant, malgrat dels reiterats Decrets contra tota manifestació d'Ensenyança privada, continuaren subrepticament les seves funcions algunes escoles, entre les quals devem mencionar en primer lloc l'anomenat i cèlebre Col·legi de Cordelles, dirigit i administrat pels jesuïtes i el Seminari episcopal o Tridentí, que sembla que gaudien de certa impunitat.

Com devia succeir fatalment, aquestes traves cohibien les vocacions científiques, així és que els que es decidien per l'estudi de la Història Natural, que no s'ensenyava a Cervera, eren pocs, i tenien de fer el sacrifici d'allunyar-se de la seva pàtria per anar a Montpeller o altres llocs de França o Itàlia, puix aquella Universitat no gaudí mai de gran predicament; això és el que resulta de la biografia dels escassos naturalistes que sobreixiren en dit lapse de temps.

(1) D. Manuel Rubio Borràs, meritíssim arxiver de la Universitat de Barcelona, ha publicat en l'Anuari de la mateixa (de 1913-14) un notable treball molt documentat sobre la Universitat de Cervera en el qual pretén deixar en bon lloc Felip V i els que l'ajudaren, però a mi em sembla dependre's ben clarament del text que l'actuació fou ben declarada com a càstig pels catalans i demostrant els desigs d'afavorir als que s'havien posat al seu costat, i si no vegeu entre altres coses la descripció de les festes amb què va inaugurar-se l'edifici, en les quals ocupaven lloc preferent les banderes dels tres regiments de ceriverins que en lluita fratricida s'aixecaren contra els altres catalans.

Establerta una tranquil·litat relativa dintre els regnats de Ferran VI i de Carles III, començà el renaixement, rebrotant per tot arreu tendències filomàtiques, descollant entre els naturalistes Josep Salvador Riera i Joan Miñuart, de Barcelona, i Josep Quer, català de Perpinyà, els quals dos últims varen ser cridats per Ferran VI a Madrid com a professors primers en 1755 al fundar allí el primer Jardí Botànic. Es constituïren a Barcelona el *Col·legi de Cirurgia* l'any 1760, la *Confèrència físico-matemàtica experimental* en 1764 i l'*Acadèmia mèdico-pràctica* el 65; en totes elles hi constaren entre llurs fundadors, demés dels que cultivaven les disciplines pròpies, els naturalistes, l'admissió dels quals com a socis constaven en els diferents Estatuts.

En el *Reial Col·legi de Cirurgia*, creat per Cèdula de 1760, s'ensenyava Física, Botànica i Química; no obstant, el veritable centre universitari, eix sobre el qual girava tot el que de més important es produïa i ensenyava sobre ciències naturals i matemàtiques, fou la *Conferència físico-matemàtica experimental*, sostenint sa preponderància des de sa constitució en el mes de gener de 1764, fins ben endavant del segle XIX. En tal data, va ser fundada per setze individus, catalans tots ells, o en sa grandíssima majoria, sens altra finalitat, com ho indica el seu títol, que el perfeccionament dels estudis relacionats amb els coneixements de tot el que es refereix als éssers naturals i de les Ciències matemàtiques, puix la paraula *física*, de tradició aristotèlica, no significava més que l'estudi de la realitat de la Naturalesa, i mai des dels seus temps primitius ha perdut aquesta finalitat, com s'endevina en els diferents canvis de noms que ha sofert en els quals sempre, fins fa poc temps, ha anat indicada una preferència pel conreu de la Història Natural; examinant el conjunt de les personalitats dels fundadors, s'observa que n'hi havia de totes procedències de l'escala social, així s'hi comptaven advocats, un canonge, un ciutadà honrat, un militar, algun noble i farmacèutic, predominant els metges, les mútues relacions dels quals tenien un segell eminentment democràtic; aquesta heterogeneïtat dels elements components, units lliurement i espontàniament pel amor a la Ciència, és la característica de les Associacions que han perdurat i prosperat en el terreny de las Ciències naturals a Catalunya, i n'és bona prova la de què ens ocupem, que celebrà quatre anys enrera el seu 150 aniversari.

Les sessions, que eren setmanals, tenien caràcter tècnic-experimental i es celebraren durant uns quants mesos a casa d'un dels conferents, el farmacèutic Francesc Sala, i més endavant en el segon pis de la casa de l'escrivà Josep M.ª Avellà, a la Boqueria, cantonada a la Rambla, fins que en 5 de juliol de 1779 s'instal·là en el lloc que avui ocupa, procedent del Col·legi de Cordelles, i cedit d'una manera definitiva per Carles III en 1786, inaugurant-se el local el 8 de febrer del mateix any.

Té a la meua manera de veure certa importància històrica precisar algun punt d'aquesta transmissió per averiguar la relació exacta dels fets i el mèrit relatiu dels que hi intervingueren.

El Col·legi de Cordelles fou instituït per Jaume Cordelles, canonge de Barcelona, en testament de 1574, destinant-hi els terrenys i edifici que ocupaven la Rambla en la banda de fora de les muralles, que existien en dit lloc, entre allò que va del carrer del Bon Succés, i part de l'edifici que pertany avui a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts; en 1659, el Patró que era del llegat, tractà amb la Companyia de Sant Ignasi, que quedà dirigint i administrant el Col·legi, salvant el dret del Patronat, fins a l'expulsió dels jesuïtes en 1767. En 1769 el Comte de Ricla, Capità general, President de la Reial Conferència per dret propi, a conseqüència de Reial Cèdula del dit any feu la delimitació d'allò que pertanyia a la casa Cordelles, de la que de moment s'havia apoderat l'Estat, i es convingué la separació d'allò que pertanyia al Col·legi, del propi del Col·legi episcopal o Tridentí, adjunt a l'església de Betlem, quedant-se l'Estat amb una porció entre els dos. Ara bé, Ferran VI havia fundat, segons es desprèn de documents de 13 d'agost de 1757, una càtedra de Matemàtiques al Col·legi de Cordelles, i en ésser expulsats els jesuïtes quedaren aquesta i les altres classes abandonades; poc després el Comte de Ricla va rebre una indicació de la Superioritat, sobre la conveniència que la Reial Conferència prengüés al seu càrrec les càtedres del citat Col·legi, quedant la direcció d'aquest a mans de l'acadèmic Francesc Subiràs i Borràs i endemés que s'ajuntés la càtedra de Matemàtiques de la Reial Conferència a la del Col·legi, exercint-la el conferent Dr. Francesc Bell i Llopart, i tot això consta en la sessió de 7 de gener de 1768, qui va per aquest motiu continuar percebent els 250 pesos sobre drets de portes de la Ciutat, consignats amb anterioritat per Ferran VI, uns 300 ducats, també sobre els mateixos drets, afegits per Carles IV per Reial Cèdula de 22 d'agost de 1799, en premi dels grans serveis prestats pel Dr. Bell en el professorat, qui conservà la càtedra fins a la seva mort, en 1804.

Tenim, doncs, que des de 1768 la *Reial Conferència* s'encarregà de les càtedres del Col·legi de Cordelles; així és que, creient-se amb drets adquirits, al tenir la nova de la delimitació que hem esmentat abans, i que una part de l'edifici quedava a favor de l'Estat, gestionés la cessió provisional del mateix per a poder-hi continuar l'ensenyança i dipositar-hi tots els llibres i instruments, de la qual cosa es donà compte en la sessió del 17 de juliol de 1779; i després de moltes gestions, va firmar-se una escriptura d'establiment de cens, que va ésser redimit definitivament en 1867. Resulta, doncs, que Carles III, al cedir els locals usurpats als jesuïtes, que tenien en aquells temps un valor insignificant, en la *Conferència*, que s'obligava voluntàriament i d'una manera gratuïta, no va complir més que un deure de justícia.

Registrant els Actes de les sessions de la *Conferència*, s'observa, demés d'un treball constant i intensiu de producció científica, la continuada preocupació dels conferents pel gran malestar econòmic de la Corporació, que es manifesta clarament pels acords presos, estatuïnt que per a proveir-se del més necessari, pagaria cada un dels individus, que eren en nombre

de setze, dos rals setmanals, veient-se també obligats a repartir entre tots una quantitat per a eixugar el dèficit que resultava anyalment. Tot sovint es troben proposicions encaminades a publicar les seves disertacions, a adquirir llibres, a premiar als autors que més es distingeixen en la llur col·laboració, però tota voluntat s'estrellava contra la falta de mitjans; acudiren al Rei Carles III, i quan la Conferència necessitava i demanava cabals, se li atorgà la concessió de canviar el seu nom, per Cèdula de desembre de 1765, pel de *Real Conferencia Física*, imposant-li l'obligació d'ésser presidits per qui fos Capità general de Catalunya, amb la qual cosa se li van prodigar concessions molt honorífiques, però de poc coeficient nutritiu. Quantes vegades va acudir la «Real Conferencia» a Madrid en demanda d'auxilis pecuniaris per a continuar i ampliar la seva actuació científica i de divulgació, no s'obtingué altre resultat que promeses vanes.

Cansada d'implorar inútilment el favor reial, la Conferència va girar els ulls vers un altra Corporació nacional: La *Real Junta de Comercio*, la brillant història de la qual no donava lloc a dubtes del seu pensament, que la Indústria i el Comerç no podia prosperar sense una gran base d'instrucció, comptant, entre els coneixements més indispensables, el de les Ciències físico-naturals, la divulgació de les quals havia sempre fomentat. Aquesta institució fou fundada de molt abans per un *Magistrat o Cos de mercaders*, a l'objecte de protegir el comerç; a les darreries del segle XIV, Joan II d'Aragó li concedí el dret d'un tant per cent sobre els gèneres o mercaderies que entressin pel Portal de Mar; amb els seus productes, que eren d'importància, s'aixecà la primitiva Llotja i es trobaren mitjans de protegir les indústries, arribant a un grau extraordinari de prosperitat. Els Àustries havien respectat aquest estat de coses, però la vinguda dels Borbons, en el segle XVIII, estroncà, com les altres, aquesta deu de benestar. Els comerciants, en 1755, acordaren designar una Comissió de sis persones per a proveir a la restauració del perdut, aconseguint-ho, després de moltes gestions, de Ferran VI per Reial Decret de 1758, que no s'aplicà fins dos anys després, regnant don Carles III. Disposant novament de cabals, instituí l'Escola de Nàutica i la de Dibuix, amb gran acceptació del públic; en aquesta situació, i sempre amb la idea d'anar estenent el seu radi d'acció, pensà en posar-se d'acord amb la «Real Academia de Ciencias Naturales y Artes», nom pel qual havia estat substituït el de «Real Conferencia Física»; puix com que la Junta de Comerç tenia rendes i l'Acadèmia professors, es complementaven mútuament, i així s'uniren, establint classes de Botànica i Agricultura en el Jardí botànic; i de Zoologia, Mineralogia i Geologia, en l'Acadèmia. Demés, la Junta premiava amb pensions, als que n'eren mereixedors, per anar a l'estranger i a la resta d'Espanya a millorar els seus coneixements. Aquesta cooperació durà fins l'any 35, en què la Junta adquirí el convent de Clergues regulars de Sant Sebastià per a instal·lar-hi les classes. L'any 59, l'esquarterament de Catalunya en províncies, provocà la divisió de la Junta de Comerç en *Juntas provincials*, privades dels recursos suficients, amb la qual cosa quedà suprimida

d'una manera irreflexiva la institució que durant cinc segles havia sostingut el penó de la cultura en la nostra pàtria.

No puc entretenir-me a ponderar el prestigi i copiosa activitat científica de la Reial Acadèmia des de sa fundació fins a l'època actual, puix m'ocuparia massa temps, i ja ha estat en part estudiada en la història d'aquesta entitat d'En Balari i Jovany, de 1893, i en la ressenya del doctor Murua, llegida en les festes del 150 aniversari de sa fundació. També es troba dibuixada la seva actuació en les nòmines biogràfiques i bibliogràfiques que publica anyalment l'Acadèmia. Dec, no obstant, fer constar que tot el que de més notable en el camp de les Ciències va produir-se a Catalunya des de sa fundació fins a l'últim quart del segle XIX, tenia íntima relació amb ella, i pel que toca a la Història Natural, n'hi ha prou amb citar els noms honorables dels acadèmics Martí Franquès, Carles Gimbernat, Carbonell Bravo, Joan Francisco Bohí, Yáñez, Bolós, Llobet Vall-llosera, Graells, Costa i Trèmols, de la producció científica dels quals donen fe els originals guardats curosament en els seus arxius i en part publicats, quan els mitjans econòmics ho permetien, en els Butlletins i Memòries de 1840-42, 1878-85, i des del 1892 fins al present. També en la col·lecció del *Diario de Barcelona* s'han donat a conèixer, des de 1816, els extractes de les sessions; en la de 8 d'octubre de 1872, a proposta d'En Teixidor i Cos, acadèmic i director del *Restaurador Farmacèutic*, fundat a Madrid en 1845, i que es publicava llavors a Barcelona, va acordar-se que des de dita data fos aquesta Revista l'orgue oficial de l'Acadèmia, i així continuà fins al terminar l'any 1877, ostentant aquesta designació en la portada; consigno aquesta data remarkable que no esmenten els historiadors d'aquella entitat.

Cooperaren a la divulgació de les Ciències naturals, encara que amb menor intensitat, el *Col·legi d'Apotecaris de Barcelona*, la *Reial Acadèmia Mèdico-pràctica* i el *Col·legi de Cirurgians*.

Les primeres noves d'agremiació d'apotecaris es refereixen al *Cos de Candelers i tenders especiaries*, en 1302 (Arxiu Municipal, Registre de deliberacions, any 1301-1303); la seva història, sumament curiosa, que no hem de seguir pas a pas, és tan llarga com accidentada; en 1445 devingué, per Ordenació dels Consellers, Col·legi d'Apotecaris de Barcelona; dissolta i refeta en diferents ocasions, segons les circumstàncies polítiques, quedà definitivament establerta en 1815 amb el nom de *Reial Col·legi de Farmàcia de Sant Victorià*, que donava cursos d'Història Natural, per no tenir local propi, en una casa del carrer de la Riereta, en la qual hi havia adjunt un petit jardí botànic.

De la lectura de les Memòries de la Reial Acadèmia Mèdico-pràctica de la ciutat de Barcelona, tirades en la Impremta Reial de Madrid en 1798, se'n dedueix que els que la fundaren en 1765 ho varen fer només amb l'objecte de reunir-se en Conferència per a canviar impressions sobre assumptes de la seva carrera relacionats amb la salut pública, de manera que tenia més caràcter informatiu que docent, i encara que integrada essencial-

ment per metges, s'hi admeteren, amb el nom de socis lliures, en nombre de dotze, aquells literats que, sense ésser-ho, s'haguessin distingit en alguna de les Ciències que tinguessin conexió amb la Medicina, com eren la Cirurgia, la Química, la Història Natural i altres. En la ressenya d'un altra sessió explica l'objecte de la fundació, i tenint present el que havia succeït en 1753 al Col·legi de Metges poc després d'haver-se constituït, afegeix en paraules textuais: «para precaver (porque todo era temible) el que la envidia o la malicia intentase delatar aquellas Juntas, atribuyéndole siniestros fines, quisieron que antes la Superioridad las autorizase con su permiso, que solicitaron y obtuvieron del Real Acuerdo con Decreto de 4 de mayo de 1770». Això dóna explicació d'un fet que en aquella època es repetia sovint, ço és, el que les Societats de Col·legiacions científiques sol·licitaven amb gran interès, i posant-hi valuoses influències, la protecció del tron, que se'ls dispensava concedint-los el títol de Reials, sense que de cap manera es pugui interpretar el cas, d'afecte a la monarquia, sinó que, com es desprèn del text citat, era únicament per a evitar o aminorar les grans dificultats que posaven les autoritats a tota mena de reunions, que els inspiraven sempre sospites, no veient en els concurrents més que conspiradors.

Aquesta situació, que traduïa ostensiblement la mútua desconfiança entre l'Estat i el país i que ha anat sempre continuant, al cap i a la fi no era més que una lògica conseqüència del sistema despòtic establert a Espanya des de la seva unificació.

Els cirurgians havien estat col·legiats de molt antic, però subjectes a les alternatives polítiques, no tingué l'Associació gran consistència fins l'any 1760 en què va sol·licitar i aconseguir per Cèdula d'aquesta data la seva constitució amb el nom de *Real Colegio de Cirugia Médica* i es troben referències d'ella l'any 1762 en què estava instal·lat en el Hospital General on posseïa una important biblioteca; degué dedicar-se entre altres disciplines a l'ensenyança de la Botànica els coneixements de la qual estaven llavors molt estretament lligats amb la confecció dels medicaments en voga. L'any 1772 fou modificada la seva constitució a instància del celebrat Pere Virgili, i per Reglament de 1827 va pendre el títol de *Real Colegio de Medicina y Cirugia*, continuant en el mateix local de la Facultat de Medicina, davant de la Convalescència. Devia considerar molt preponderant l'enseyament de la Botànica, puix en la sessió de 23 de juny de 1768 de la «Real Conferencia Física», el Dr. Pau Balmes va donar compte que el «Real Colegio de Cirujanos» estava en la pretensió de establir un Jardí botànic a costa del Reial Erari, per a la pública ensenyança, i que a aquest efecte havia ja inspeccionat uns terrenys pròxims a Sant Antoni, i que ell, creient dret preferent el de la «Real Conferencia» per tenir un director de Botànica i un professor designat, proposava que es fessin les gestions necessàries per assolir-lo; tot resultà inútil, puix amb l'informe favorable del Comte de Ricla fou concedit a aquell; no he trobat indicis que en dit jardí s'hi fes cap plantació,

i en tal cas duraria poc temps, perquè en 16 de febrer de 1784 D. Antoni de Meca i Cardona, Marquès de Ciutadilla, amb desprendiment digne d'elogi cedí al propi Reial Col·legi de Cirurgia una extensió de conreu de quatre mujades prop de la muralla de terra, aproximadament entre el que és avui presó del carrer de la Lealtad i carrer de la Cera i Ronda de Sant Antoni, que aleshores no existien, a condició d'ensenyar-hi la Botànica gratuïtament; era pròpiament una horta enclavada en mig de moltes més que formaven les hortes de Sant Pau. D'aquest jardí, o més ben dit, hort botànic se'n troba un plànol en «Acuerdos» de l'Ajuntament de Barcelona en la sessió de 3 de juliol de 1807.

Mentre estigué a contribució del Col·legi de Cirurgia no prestà grans serveis, puix sembla que sols serví pel cultiu de algunes plantes medicinals, i quan tingué lloc la invasió francesa, per vicissituds del Col·legi de Cirurgia Médica, va quedar completament abandonat, fins que en el mes de maig de 1815 va passar a la Reial Junta de Comerç que l'organitzà amb un pla científic sota la direcció de D. Joan Francisco Bohí, de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts, ex-catedràtic de Botànica del Reial Col·legi de Cirurgia de Burgos, que sabé donar gran impuls a les ensenyances agrícoles o de Botànica aplicada. Aquestes anaven acompanyades d'una interessantíssima publicació a despeses de la mateixa Junta de Comerç, que durà des de l'any 1815 al 1821, titulada «Memorias de Agricultura y Artes», en la qual també col·laboraven, el Dr. Francisco Carbonell i Bravo, director de la càtedra de Química, i el Dr. Francisco Sanpots, d'Estètica, tots ells de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts. En dita Revista es pot estudiar el procés de la importància que saberen donar tan exímis professors en llurs respectives disciplines a les quals imprimiren caràcter de gran progrés i originalitat. En juny de 1819 donà compte En Bohí en el discurs inaugural, que gràcies a la munificència, zel i protecció de la Junta de Comerç i per insinuació pròpia, va ésser agregat al Jardí botànic un formós edifici en el qual estava tot ben disposat per arreglar les notes i observacions fetes en la secció del Jardí, que tingués cadascú el seu càrrec, de manera que d'això es desprèn que les conferències tenien caràcter teòric-pràctic. En les diverses Memòries s'estudien assumptes de patologia vegetal i de parasitisme en el desenrotllament dels quals s'hi veuen assenyades observacions de Biologia; així al donar compte de la invasió d'un insecte que en la comarca de Sitges atacava la vinya, encara que no designa exactament l'espècie, de ses descripcions exactes es desprèn ésser el *Rhynchites betulæ* i indica la manera racional de atacar-lo, que és, poc més o menys, pels procediments que se segueixen avui; altre tant pot dir-se de l'estudi i instruccions que donà en una cartilla de propaganda, escrita en català i castellà, per l'extinció de la plaga del quermes de l'olivera i del rovell del blat, que descriu perfectament, tenint en compte els coneixements científics que en dita època es tenien sobre el parasitisme.

Donà compte d'una invasió de papellones, ocorreguda a Catalunya

en maig de 1816, que entraren per la banda de Blanes, en quantitat tan espantosa que va arribar a tapar completament el sol, durant la irrupció tot un matí, estenent-se fins més enllà de Vic i Olost; amb aquest motiu encomiava la necessitat dels estudis entomològics per així investigar els hàbits i evolucions biològiques que ens posarien en situació de combatre aquestes i altres plagues del camp, que tant perjudici causen a l'agricultura.

S'ocupà també amb gran encert de construccions agrícoles, de l'aclimatació i millorament de les plantes forratgeres i industrials, especialment sobre el *paniscum altissimum* o herba de Guinea. Feu un estudi amb assenyades observacions sobre el sistema hereditari seguit a Catalunya i Castella sota el punt de vista agrícola, aconseguint amb el seu constant esforç donar tal atractiu a les seves conferències que es veieren freqüentades per selecta i nombrosa concurrència.

En Miquel Colmeiro a qui Catalunya deu no obstant agraïment per les seves notables publicacions i entre altres el «Catálogo metódico de las plantas observadas en Cataluña con sus nombres botánicos y en catalán» (Madrid, 1848), fonamentat sobre l'herbari recollit i classificat pels Salvadors, del segle XVII, en ocupar-se d'En Bohí en «La Botánica y los botánicos de la península Hispano-Lusitana» (Madrid, 1858), ne diu sols que no era un botànic notable, sens altre comentari, i és que probablement desconeixia bona part del seu actiu científic, que no cita, i el judicava sens dubte sota l'exclusiu aspecte de la sistemàtica, essent així que l'objectiu pràctic de la Botànica, que perseguia En Bohí, era l'aplicació dels seus coneixements a la utilitat general.

Esdeveniments polítics i l'abandó en què quedà la Junta de Comerç a la qual foren minvats els ingressos, repercutiren sobre aquest ensenyament i el Jardí botànic que tan esplèndids resultats donava per la cultura general va desaparèixer, essent autoritzada una permuta en 1854 per un altra finca del Marquès de Ciutadilla, anomenada Torre del Pla, que és on va ésser instituïda la *Granja Experimental*, que durant un cert temps va prestar importants serveis sota la direcció de nostra Diputació Provincial quedant en segon lloc, quan per iniciatives del benemèrit patrici, l'inoblidable Prat de la Riba es creà en 1910 l'*Escola Superior d'Agricultura*, que s'instal·là en el clos de l'Escola Industrial i en edifici adequat, en el qual ha pres l'ensenyament agrícola un aspecte del tot modern.

No va ésser aquest el primer jardí botànic de Catalunya de què es té notícia, sinó el que fundà a Sant Joan Despí En Jaume Salvador i Pedrol, de Barcelona, en 1649, que estava en el seu esplendor en 1680; en ell es cultivaven plantes del país i exòtiques, recollides i adquirides amb gran constància i assiduïtat de totes les parts del món, separades en tres grups destinats a les purament medicinals, a les que oferien interès agrícola, i les altres d'exclusiu objecte botànic i d'adornament; sembla que després de les addicions fetes pel seu fill Joan va ésser un dels més ben proveïts d'Europa,

puix encara quan l'Abat Pourret va donar a llum una *Noticia històrica de la família Salvador*, família cèlebre en els anals de la Botànica, deia en 1796, essent així que ja estava en decadència, que era soprenent pel nombre i qualitat de plantes que encara s'hi conservaven, algunes de les quals no havia vist en cap dels jardins recorreguts per ell a l'estranger. Aquesta institució botànica fou guardada tradicionalment per la família Salvador, oferint el seu darrer esplet en vida d'En Josep Salvador Soler, de la Reial Acadèmia (1804-1855), últim de la família conegut com a botànic, aquest que demostrà preferències per l'Agricultura i Horticultura, establí grans explotacions models, no solament a Sant Joan Despí, sinó a Barcelona i Argentona, que serviren de patró i guia als seus contemporanis. Fundà també un notable Museu d'Història Natural a casa seva, carrer Ample, cantonada a la Fusteria, número 1, que era motiu d'atracció pels naturalistes i aficionats, i d'ell se'n troba una detallada descripció en l'edició de 1849, del «Manual Histórico-Topográfico, Estadístico y Administrativo o sea Guía General de Barcelona», per Manuel Saurí i Josep Matas, a la qual entre altres coses anota una preciosa biblioteca d'obres d'Història Natural, una col·lecció mineralògica, una col·lecció geognòstica de petrefactes terrestres i marítims, altra col·lecció d'insectes, peixos i cinc escorçons regalats pel cèlebre Boherave, i finalment, l'herbari contenint un gran nombre d'exemplars autèntics collits pels Salvadors en companyia de Tournefort, Antoni i Bernat Jussieu, i altres cèlebres botànics. Morí aquest Salvador d'un accident, ofegat en el Garona a l'embarcar-se cap a Bordeus, de retorn d'una excursió per França, Anglaterra i Bèlgica, l'objecte de la qual era estudiar els progressos de la Botànica i Horticultura.

D'altres jardins botànics he de fer referència i són, encara que de poca importància, manifestacions d'una necessitat sentida; el de la Reial Acadèmia en el solar de la pròpia Acadèmia, dirigit per N'Antoni Sala i Domènech en 1804, i el de N'Estanislau Vayreda Vila, a Lledó, província de Girona, en el qual segons detallada relació publicada en la *Crònica Científica* dels anys 1889 i 1891, contenia més de 280 espècies de plantes indígenes i exòtiques, i finalment el de la Universitat, que va ésser plantejat l'any 1849. De tots ells en queda ben poca cosa, de manera que, donada la seva utilitat, s'imposa quan els medis ho consentin, portar a terme, el projecte que té en estudi la Junta de Ciències Naturals, de establir-ne un.

Les manifestacions externes que testimonien el fruit dels esforços tant col·lectius com individuals en l'especialitat de la Història Natural són les Revistes pròpies, les col·leccions i els Museus, i d'ells vaig a ocupar-me breument.

Fins al darrer quart del segle XIX es pot dir que no tingueren Premsa periòdica destinada a aquet servei, no hi havia encara públic suficient per a donar-li vida, pel qual motiu els especialistes havien de limitar-se a cooperar en publicacions d'un caràcter més general; així hem vist que la mateixa Reial Acadèmia de Ciències, donava a conèixer la seva producció

en el *Diario de Barcelona* i en el *Restaurador Farmacéutico* que n'era orgue oficial durant cinc anys, si bé no exclusivament.

En 1838, aparegué el *Museo de las Familias* que durà pocs anys i era un periòdic que donava compte de viatges, Història Natural, Arqueologia, Història i novel·les, i d'un conjunt despertava un cert interès i il·lustrava agradablement; és un tipus de periòdic molt convenient per a divulgar coneixements científics de ciències naturals i que es conserva en altres països, essent una llàstima que no s'hagi continuat aquí a pesar dels esforços posteriors que s'han fet en el mateix sentit; en el volum del any 40, va pendre ja un aire més científic publicant extractes d'Acadèmies i algun article de tints didàctics més accentuats. *La Abeja*, 1862-1870, Revista científica i literària no tenia altre objecte que donar a conèixer la ciència alemanya segons diu en la introducció, puix abominaven els seus col·laboradors, entre els quals es comptava En Bergnes de las Casas, Sánchez Comendador, Antoni Rave, Miquel Guitart Buch i Joan Font Guitart, que l'esperit francès s'havia sempre interposat entre nosaltres i els alemanys, i creien precis pel nostre progrés una aproximació, que intentaven aconseguir amb traduccions directes; perdé aviat aquesta orientació i continuà tenint un caràcter enciclopèdic; en ell donaven a conèixer alguns naturalistes els seus treballs, entre altres l'Àngel Saura.

L'Institut Agrícola de Sant Isidre, fundat el 22 de maig de 1851, per Ramon de Casanovas i Isidor Angulo, de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts, i el Comte de Fonollar, tenia per objecte principal, la propagació de coneixements agrícoles, al qual objecte publicà, poc després de sa constitució, la *Revista de Agricultura Práctica* que es transformà aviat en *Revista de l'Institut*, essent l'Angulo el seu primer director; també donava a llum el *Calendari del Pagès*, i aqueixes dues publicacions subsisteixen encara; aquesta Societat en el terreny agrícola fou la continuació de la veneranda Junta de Comerç que aleshores desapareixia i ha complert perfectament els seus propòsits, fomentant totes les iniciatives, així ha donat naixement a la Federació Catalano-Balear, a la Societat Espanyola d'Apicultura; ha prestat els seus locals per a conferències i tota classe d'expansions científiques de caràcter apropiat, contribuint així en gran manera al progrés d'aquest ram de Ciències naturals aplicades.

Va existir també una íntima relació entre el nostres naturalistes i el Centre Excursionista de Catalunya, el Butlletí del qual que té origen en l'any 1876, ha estat sempre disposat a publicar d'Història natural, i així es troben entre els seus volums, treballs d'En Cuni i Martorell, Lluís M. Vidal, Bofill i Poch, Mossens Faura i Font i Sagué, que prengué dit Centre com a focus de propaganda científica i allí començaren amb la cooperació dels altres associats, la magna empresa de les investigacions de les coves i avencs de Catalunya que tan magnífiques conseqüències reportà per la ciència espeleològica de la nostra terra. Ha enaltit en diverses ocasions notables naturalistes catalans, celebrant sessions necrològiques en son honor, i mereix

una menció molt especial la vetllada que dedicà en 26 de novembre de 1880 al primer geòleg català de fama mundial En Carles Gimbernat, donant a conèixer bona part de les seves investigacions geognòsiques i geogràfiques, que eren completament ignorades. Faig constar també en l'actiu d'aquesta Societat com a timbre de glòria, que rompent amb el servilisme atàvic que encara perdura desgraciadament en algunes Corporacions, fou la primera d'adoptar com a llengua oficial, en totes les seves manifestacions, la llengua catalana.

En Francesc de A. Darder i Llimona, mort el 8 d'abril, passat començà la seva fecunda vida periodística amb l'edició del *Zookeryx* i *Revista Universal Il·lustrada*, 1876-1880, i més endavant *El Naturalista*, 1886-1891, periòdics fonamentalment de Veterinària i Zootècnia agrícola, Agricultura amb expansions a les altres ramificacions de la Història Natural, havent-hi col·laborat En Cuni i Martorell i En Mercader Bell-lloch; posteriorment ha publicat una sèrie de treballs i conferències de Piscicultura, contribuint amb la seva infatigable propaganda i ajudat de la Junta Municipal de Ciències Naturals, a la repoblació d'alguns rius i estanys de Catalunya.

En Rafel Roig i Torres fundà i dirigí la *Crònica Científica*, 1878-1892, de factura moderna i de veritable temple científic, i encara que la seva finalitat era la propagació de totes les Ciències físico-matemàtiques, hi tenien un bon lloc les naturals, donant a conèixer interessants articles originals, relacionats amb totes les seves branques, així s'ocuparen de Geologia i Paleontologia de Catalunya, En Canaldo, Corsini, Almera, Bofill i Poch, Bolós R. M., i Vidal i Careta; de Prehistòria, l'Alsus; de Malacologia, En Fagot i Salvanyà; de Botànica, En Vayreda, En Ramón Masferré, Barrera i Arenas, Colmeiro i Cadevall, i d'Entomologia, En Cardona i Orfila de Menorca, i altres. Dedicà el volum de 1888 a l'eminent botànic Francisco Loscos, tan cèlebre com desgraciat, puix visqué i morí a Torrecilla en la més gran misèria gràcies a l'oblit inexplicable en què el tingué l'Estat, que mai no ha sabut donar protecció a la saviesa que va acompanyada de la modestia; des de les columnes de la *Crònica* proposà a la Societat Econòmica Aragonesa, l'erecció d'un monument al aragonès insigne, glòria d'Espanya, encapçalant una subscripció al dit objecte.

Altre periòdic aparegué sota la direcció de N'Enric de Mercader Bell-lloch dedicat exclusivament a l'estudi i propagació dels coneixements d'Apicultura, *El Colmenero Español*, 1891-1905. L'explotació industrial de les abelles, s'implantà a Catalunya, com la de la seda, amb l'invasió dels alarbs, arrelat en l'antic territori de Tortosa, que era el més apropiat, i d'aquelles èpoques en queda el famós *Ligallo o Mesta de les abelles*, que era la Junta o Unió de tots els interessats en la cria de les abelles i venda dels seus productes, que es regia pel Còdex primitiu de 1272 de les costums de Tortosa, títol XXII del llibre II, les fonamentals prescripcions del qual regeixen encara. Però els procediments que s'havien reformat essencialment a

l'estranger, seguien aquí sense modificar, i En Mercader fent-se càrrec de la transcendència d'aquesta indústria, començà, valent-se del periòdic i de conferències, una propaganda intensiva per tot Espanya que donà lloc a la constitució de la «Sociedad Española de Apicultura», que tingué acolliment en l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre l'any 1893; no parà aquí el seu apostolat sinó que d'acord amb la Diputació, instituï en la Granja Experimental uns cursets d'Apicultura teòrico-pràctics, i quan quedava provada la competència dels alumnes se'ls donava el títol d'apicultor. Aconseguí amb constància i tenacitat introduir el sistema mobilista a Espanya on hi havia en aquella època uns 800,000 ruscos la producció dels quals es podia almenys quintuplicà, això dona raó de la importància de l'empresa que veié en part realitzada abans de morir, en Desembre de 1903, essent la seva personalitat tractada encomiàsticament per tota la Premsa apícola d'Espanya i l'estranger.

Tots aquests nuclis que hem vist s'anaven formant en les diferents disciplines que integren les Ciències naturals, reforçats pels novells adeptes que creixien al seu calor, formaven un conglomerat donant origen a una Societat de naturalistes, *La Institució Catalana de Història Natural*, que es desenrotllà amb certa lentitud, al principi, però que adquirí gran empenta amb la publicació d'un Butlletí l'any 1901, el primer destinat únicament i exclusivament a l'estudi i coneixement dels elements constitutius dels tres regnes de la Naturalesa, a Catalunya, en les pàgines del qual es pot anar seguint la crònica de tots els descobriments que aquí s'han fet durant aquests disset anys.

Una branca de la Història Natural, poc estudiada encara entre nosaltres i de gran interès científic, és l'Espeleologia amb la seva fauna i flora. És ciència moderna, data del 1888, i fins gairebé als nostres dies poques coves i avencs havien sigut explorats i encara més com objecte de curiositat que pròpiament d'estudi, així tenim notícies, entre alguns altres, de les investigacions d'En Graells, l'any 1825, a l'avenc de Castellet de Dalt, les d'En Llobet i Vall-llobera a la cova del Comte de Sentmenat, en 1857, i del Dr. Almera a la caverna de can Saus, en 1883; però treballs sintètics no els havia emprès ningú abans d'En Puig i Larraz, dels quals donà compte en 1894, en el *Boletín de la Comisión del Mapa Geológico*, i les més completes de Mossèn Font i Sagué que poc després de les excursions de E. A. Martel, del Club Alpí Francès, a les coves del Drac a Mallorca i a la de Collbató, en la qual l'acompanyà, donà a conèixer, en 1897, en el *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, un catàleg espeleològic que comprenia un nombre considerable de coves i avencs de les quatre províncies catalanes.

En 1909 la Societat Club Montanyenc, instituïda en 21 de setembre de 1906, un dels objectes de la qual era l'excursionisme científic, donà a llum un notable opuscle titulat *Sota terra*, encapçalat amb un recull de més de 450 cavernes, grutes, abrics, coves i avencs de major o menor importància,

de Mossèn Faura, i seguit de la descripció detinguda d'algunes altres. Llàstima que no hagi continuat el camí emprès que tan bé havia començat comptant amb valiosos cooperadors, puix, com ja he dit abans, queda molt a investigar en aquest ram, especialment en el referent a la biospeleologia; per a fer-se'n càrrec, basta citar les Memòries publicades pel Dr. R. Jeannel, en 1911 i següents, en els *Archives de Zoologie Expérimentale et Générale*, París, 4.ª sèrie, toms VI, VII, VIII, i IX, i 5.ª sèrie, toms I, II, IV, V, VII, VIII i IX, que fan referència a excursions per Espanya, i d'elles es desprèn que se'n coneix poc de fauna cavernícola, fins al punt, que tan sols durant l'estiu de 1910, en l'exploració de varies coves feta en companyia d'En Racovitza i Mossèn Faura, recolliren quinze espècies i tres gèneres nous. Altre tant podríem dir de la flora, sobre la qual donà a conèixer M. Maheu en *Étude géologique et biologique (flore) de quelques cavernes de Catalogne* (1908), un avenç del que es pot esperar d'investigacions més detingudes.

Encara que no és de Catalunya, dec fer una especial menció de la *Real Sociedad Española de Historia Natural*, glòria de la Ciència espanyola i que ha tingut alguna influència en el desvetllament del ram de Naturals en la nostra terra. Va ésser fundada en 15 de març de 1871 i entre altres, per J. Bolívar, M. Colmeiro (primer President), J. G. Hidalgo, Pérez Arcas, Uhagon i Joan Vilanova, els noms dels quals s'han fet dignes de perpetuïtat. Té constituïdes seccions en diferents capitals de províncies; la de Barcelona va reunir-se per primera vegada en la càtedra de Mineralogia i Zoologia de la Facultat de Farmàcia el dia 11 d'abril de 1901, però aquestes seccions no són més que tentacles absorbents per a nodrir la central, quedant gairebé del tot anul·lada la seva actuació autonòmica pels articles 34 i 36 dels Estatuts.

Tot el que he anat referint fins ara, dona una idea general de l'actuació privada en l'expandiment dels coneixements d'Història Natural entre nosaltres; vaig a acabar aquesta relació glosant sintèticament la manera com l'han intervinguda l'Estat i les nostres Corporacions populars, el Municipi i Diputació Provincial.

La unió de la Corona d'Aragó amb Castella no va ésser favorable a la evolució progressiva de les Ciències aquí, perquè la lenta però continuada absorció centralista de tots els afers de l'Estat, molt accentuada des de Felip II, conduí a concentrar més l'atenció i el favoritisme en les persones i les coses pròximes als Monarques que en les remotes, i com a natural conseqüència, els aventatges que això reportà a la capital varen ésser en detriment de les regions perifèriques; no obstant transcorregué un llarg període de temps en què si bé nostra activitat científica deixà de ésser intensa, a no haver canviat les coses i persistint certes toleràncies, hauria vingut indubtablement la natural reacció, sense profundes modificacions definitives, però amb els sucesos de 1715 es va promoure a Catalunya una desorganització tant radical de tot l'existent que paralitzà durant més de mig segle tota iniciativa; temps desgraciadament perdut que no s'ha

tornat a recuperar mai més. La situació millorà en algunes èpoques, però sempre els vicis del centralisme han desbaratat fins les millors intencions; sempre hem vist que tot el que s'ha pogut aconseguir a força de reiterades peticions o perquè les circumstàncies ho han imposat, ha sigut d'una manera incompleta, així s'ha arribat a obtenir en la Universitat la Facultat de Ciències naturals, amb excel·lents professors les aspiracions pedagògiques dels quals no es poden complir per deficiència d'instruments i materials, i és que l'Estat ha considerat més l'Ensenyança com a font de ingressos que com a impulsora del Progrés; les iniciatives són acollides, més aviat que per la naturalesa de les coses, per la de les persones que les representen, si són simpàtiques a les oligarquies centrals; es destinen de vegades sumes d'alguna importància a objectius didàctics, però s'inverteixen en sa major part a la capital, i sovint afavoreixen persones sense altres mèrits que estar lligades als que manen per la satisfacció de les mútues concupiscències.

Si d'aquest espectacle poc edificant girem la mirada envers l'actuació de nostres Cooperacions populars, l'aspecte canvia sota molts punts de vista, ja que constituïdes per la vera representació dels pobles els interessos de les quals salvaguarden, senten les vibracions de les seves necessitats, sien materials o del esperit, a les que, per tant, han subvingut sempre en allò que els ha permès l'estret cercle d'acció en què els tanquen la vigent Constitució de l'Estat.

L'Ajuntament de Barcelona ha manifestat la seva voluntat de protegir les Ciències naturals, inclinant-se a la formació de Museus i Col·lecció zoològica que són el sistema més adequat per a propagar l'afició i els coneixements dels éssers naturals a les classes populars.

Va contribuir ja en 1824 a la formació del primer Museu, fundat en la Reial Acadèmia de Ciències Naturals de Barcelona, accedint a la petició feta per l'Agustí Gimbernat en nom del seu germà Carles, l'eminentíssim geòleg català, del qual ens hem ja ocupat, i que donant nova prova del seu assenyat patriotisme, que no es desmentí mai a pesar de residir a l'estranger durant la major part de la seva vida, envià al Municipi una col·lecció notable de minerals amb l'objecte, com li diu en carta del 4 de maig de 1822, de contribuir a la il·lustració dels seus compatricis difonent entre ells els coneixements mineralògics que tan útils han d'ésser al foment de la indústria i riquesa nacional; l'Ajuntament no tenint aleshores local a propòsit remeté els exemplars a la Acadèmia després de haber satisfet de l'erari públic totes les despeses ocasionades.

Altre naturalista, En Francesc Martorell i Peña, al morir, en 9 de novembre de 1878, llegà a la ciutat de Barcelona una quantitat d'alguna importància, destinada a l'erecció d'un Museu i Biblioteca públics, disposició que executà el Municipi inaugurant l'edifici, essent alcalde En Rius i Taulet el 21 de setembre de 1882. El Museu amb els objectes cedits de diferents procedències, prosperà ràpidament, tant, que el Municipi, que el regia per Comissions internes, encara que sota la direcció d'un

facultatiu, el qual lloc ocupà primerament En Manuel Martorell, germà del fundador, que va morir en 1891, succeint-li poc després amb caràcter accidental En Montserrat i Archs, i definitiu En Bofill i Poch, sentí aviat la necessitat de ajudar-se de persones tècniques sumades a les delegacions pròpies, i com que en aquell mateix temps havia adquirit l'Ajuntament la col·lecció zoològica que posseïa En Martí i Codolar en el seu parc particular, tant pels esments que requeria aquesta notable secció, com per la cura dels Museus, creà en 1893 una Junta del Museu de Ciències Naturals i Jardí zoològic i botànic; en 1906 la Junta va ésser autònoma, i en 1917 d'acord amb la Diputació Provincial, es convingué en formar una Junta mixta, aportant-hi medis i representants les dues Corporacions amb una certa preeminència de la Municipal; la transformació que han sofert els Museus durant aquest cicle evolutiu, és extraordinària, passant en un curt lapse de temps del tipus primitiu que consistia en tenir senzillament un caràcter d'exposició, al veritable concepte modern que de ells en tenim format avui, destinant-ne una part a la presentació dels éssers més o menys coneguts, en les seves condicions naturals, i ensenyant la utilitat o perjudicis que puguin ocasionar-nos, per a fomentar aquests coneixements en el públic; i altres seccions constituïdes pels laboratoris d'investigació amb l'utilitatge necessari per l'estudi de llur estructura, constitució i funcions, i en els quals es treballa per a descobrir els enigmes biològics. El Municipi barcelonès els ha dotat esplèndidament, donant una prova més de que en mig de les lluites necessàries que són signe de vida exuberant, no descuida tan essencials elements de cultura, mereixent agraïment etern dels naturalistes. Aquests al notar el canvi radical que els oferia suficients garanties, hi han aportat valioses col·leccions, que aniran augmentant tan prompte l'espai disponible ho permeti, i les circumstàncies hi donin lloc.

No s'ha limitat aquí la protecció del Consell Municipal a les Ciències naturals, sinó que ha fomentat l'Apicultura i Sericicultura, procurant instal·lacions apropiades en el Parc, perquè serveixin de model i estudi, i concedint subvencions a Societats i Corporacions científiques al mateix objecte, algunes d'elles de gran importància, com la que aportà l'any 1902 a l'Observatori Fabra de la Acadèmia, que s'elevà a 30,000 pessetes, i cooperant amb la Diputació en empreses similars.

L'objectiu que ha perseguit la nostra Diputació des de molts anys enrera ha sigut el progrés de l'Agricultura, imprimint tota la impulsió que li han permès els relativament escassos medis de què ha pogut disposar, a afavorir els estudis i l'ensenyament de aquelles ciències més o menys directament auxiliars, començant per la Botànica, l'Astronomia, Meteorologia i Geologia aplicades, persistint en aquest camí fins a l'època actual en què ha aconseguit col·locar-la a una altura convenient. En 1854, a l'ésser permutat el Jardí botànic per la Granja Experimental, en la qual anaven compreses unes cinc o sis mujades de terra destinades a camps d'experimentació, veient que l'Estat, apàtic com sempre, no se'n servia, procurà substituir-lo,

instal·lant-hi una escola d'Agricultura que funcionà durant molts anys en la qual la instrucció no es limitava a l'Agricultura pròpiament, sinó que s'estenia a les seves derivacions donant-hi cursets d'indústries agrícoles.

En diferents ocasions ajudà a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals, com en 1845, segons consta en els Actes d'aquella Corporació, que percebé la quantitat de 6,000 rals per a les seves instal·lacions i Museus, i des de 1893, època en què la ve subvenint per a ajudar-la en les despeses per ses observacions meteorològiques i astronòmiques.

La circumstància de formar part en la Corporació Provincial el savi naturalista Cebrià Costa, en 1869, féu que s'inciés la idea dels estudis geològics de la província per a formar el mapa que donés a conèixer la composició de les terres, treball que s'encomanà a En Jacint Moulin, geòleg francès refugiat aquí, que morí pocs anys després sense haver tingut temps de fer més que una porció de notes més o menys aprofitables, però que donaren peu a que D. Francisco de P. Benessat, diputat i naturalista també, presentés una proposició, que fou aprovada en 17 d'abril de 1884, en la qual es demanava continuar els estudis i treballs iniciats per la formació d'un mapa geològic de la província, com a preliminar indispensable per a la formació del mapa agronòmic; a conseqüència d'aquest acord s'han donat a llum cinc fulles parcials i gran nombre de Memòries sobre Petrografia i Paleontologia d'una valor científica inestimable, que ha sigut avalat en Congressos nacionals i estrangers. És cert que aquesta feina s'ha anat fent amb certa lentitud perquè no s'han pogut aconseguir en pressupostos grans quantitats per a imprimir-hi més activitat, però les notícies aportades pel coneixement de la composició de les terres, han sigut consultades amb freqüència i aprofitades per l'adaptació de plantacions, sobretot de les diferents varietats vitícoles. Dóna gran relleu aquesta iniciativa a la nostra Diputació, per ésser la única a Espanya que l'ha emprès, puix és funció de l'Estat que si bé té començat un projecte similar, encara l'efectua amb més calma, essent així que disposa de medis immensament superiors.

Va pendre també per iniciativa pròpia la Diputació Provincial les mesures més convenientes als vinicultors contra les dues plagues, la *Peronospora vitis* i la filoxera, que invadiren amb gran intensitat les vinyes, amenaçant la completa destrucció dels valiosos interessos que aquells representaven; a dit efecte va constituir una Comissió, en 1884, per a l'estudi del mildiu, i en 1903, un altra per a la inspecció dels ceps americans, refonent en una les dues en maig del mateix any, sota el nom de «Comisión de Fomento de los intereses agrícolas de la provincia», i gràcies a aquesta cooperació activa per la qual la Diputació s'avançava a l'actuació privada per a orientar-la i afavorir-la, es va deure sens dubte l'atenuació dels efectes nocius d'aquelles terribles malalties parasitàries.

No podia passar despercebut a la nostra Diputació l'intens moviment científico-natural de les darreries del segle darrer i començos del present, al qual es va involucrar, subvenint a les Societats que l'integraven i facilitant

per tots els medis que ha tingut a mà llur progressiva evolució, i capacitada dels seus deures, fundà un centre d'activitat en el qual té lloc adequat tot home que es desvetlli per la ciència pàtria dintre les tres branques de Filologia, Història i Ciències, que és l'Institut d'Estudis Catalans, i creant paralelament un magnífic instrument de treball de perfecta modernitat, la Biblioteca de Catalunya, degudes principalment, com moltes altres de caràcter cultural, a la previsió i empresa de l'immortal patrici En Prat de la Riba, al qual me complac dedicar un afectuós record, la resolta actuació del qual anava fermament orientada per la idea que el benestar nacional no podia assolir la seva plenitud si no es fonamentés sobre una base sòlida de coneixements científics i tècnics en totes ses manifestacions vitals.

Com a corol·lari del breu anàlisi dels fets, que no vull prolongar per no molestar més la vostra atenció, crec deixar ben sentat, per una banda la ineptitud de l'Estat, la intervenció del qual en el règim de la instrucció ha estat moltes vegades pertorbadora, sempre endarrerida, i fins quan ha demostrat alguna bona orientació, l'ha malmesa amb detestables procediments i deficiències de tota mena, de manera que d'ell no n'hem d'esperar més que la continuació de l'actual i profunda crisi universitària deguda a les indicades causes i que de no modificar-se els procediments, aniria convertint de mica en mica la majoria d'aquests centres docents d'Espanya en poca cosa més que en unes expendeduries de títols professionals.

Davant d'això, veiem les nostres Corporacions populars que apoderant-se de les funcions que l'Estat té al seu càrrec, encara que cohibides per les lleis que les subjecten i sense medis econòmics suficients, procuren amb un esforç titànic posar-nos al nivell de les nacions preponderants, seguint els seus exemples i ens proporcionen la manera de formar Museus, Biblioteques, Escoles d'agricultura, laboratoris químics, intercanvis internacionals i facilitats per les publicacions, tot ço que és un avenç que fa entreveure on arribarem el dia tan desitjat per tots, que es va acostant, en què es converteixi en realitat el somni de nostra autonomia nacional dintre de l'Estat espanyol.

JOSEP M. BOFILL

CITES BIBLIOGRÀFIQUES COMPLEMENTÀRIES DEL TEXT

- MEMORIAS DE LA REAL ACADEMIA MÉDICO-PRÁCTICA DE LA CIUDAD DE BARCELONA. TOMO I. Madrid. 1798. Imprenta Real, por Pedro Julián Pereyra, impresor de Cámara de S. M. («Biblioteca de la Real Academia de Medicina».)
- MEMORIAS DE AGRICULTURA Y ARTES, 1815-1821. («Biblioteca de la Real Academia de Ciencias y Artes».)
- PUBLICACIONS I ACTES DE LA JUNTA DE COMERÇ. (Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans.)
- ARCHIVOS DE LA REAL ACADEMIA DE CIENCIAS Y ARTES.
Publicacions de la mateixa. («Biblioteca de la Real Academia de Ciencias y Artes»; Institut d'Estudis Catalans.)
- Íd. de la «Real Sociedad Española de Historia Natural». (Biblioteca de la «Real Academia de Ciencias Naturales» i de l'Institut d'Estudis Catalans.)
- Íd. de la «Junta de Ciencias Naturales». (Biblioteca del Museu Martorell.)
- DICCIONARIO DE D. FÉLIX TORRES AMAT, 1836, i SUPLEMENTO, per Joan Corominas, 1849. (Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans.)
- ID. BIOGRÁFICO Y BIBLIOGRÁFICO DE ELÍAS DE MOLINS, 1889. (Institut d'Estudis Catalans.)
- EL MUSEO DE LAS FAMILIAS, 1838-1840. (Biblioteca de la «Real Academia de Ciencias y Artes».)
- BUTLLETÍ DE LA INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL. (Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans.)
- GEOGRAFIA GENERAL DE CATALUNYA, per Francesc Carreras Candi.
- GUÍAS DE BARCELONA. Col·lecció de la llibreria «L'Arxiu», de Juan B.^{ta} Batlle.
- ARXIVS DE LA DIPUTACIÓ PROVINCIAL.
- ACUERDOS DEL AYUNTAMIENTO DE BARCELONA. (Arxiu Municipal.)
- CRÓNICA CIENTÍFICA, 1878-1892. (Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès.)
- SOTA TERRA. CLUB MONTANYENC. (Biblioteques del Club i de l'Ateneu Barcelonès.)
- COLMENERO ESPAÑOL, 1892-1905. (Biblioteca del «Fomento Nacional».)
- RESTAURADOR FARMACÉUTICO, 1845 (Col·lecció completa de D. Francisco Puigpiqué). (Biblioteca de la «Real Academia de Ciencias y Artes», des de 1873.)
- Col·lecció del *Diario de Barcelona*. (Arxiu Municipal.)
- Col·lecció del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. (Biblioteca del mateix.)
- SESSIÓ NECROLÒGICA D'EN CARLES GIMBERNAT, el 26 de novembre de 1880. Publicada en *La Renaixensa* de 31 de gener de 1881. (Biblioteca del Centre Excursionista.)
- HISTORIA DE LA REAL Y PONTIFICIA UNIVERSIDAD DE CERVERA, per Manuel Rubio Borrás. — *Anuarios de la Universidad de Barcelona*, 1913-1914, publicats en 1915. (Biblioteca de la «Real Academia de Ciencias y Artes».)
- ANALES DE LA REAL ACADEMIA DE MEDICINA Y CIRUGÍA DE BARCELONA, 1918. Quadern X, W. Coroleu.
- HISTORIA DE LA REAL ACADEMIA DE CIENCIAS Y ARTES, per Josep Balari Jovany, 1895. (Biblioteca de la «Real Academia de Ciencias y Artes».)
- Íd. íd. íd., publicada en el volum de les festes del 150 aniversari de sa fundació, 1914, per Agustí Murua Valerdi.
- ANTICS GREMIS DELS ARTS Y OFICIS DE BARCELONA, 1915, M. González y Sugrañes.
- REVISTA DE AGRICULTURA PRÁCTICA, des de 1852; després REVISTA DEL INSTITUTO AGRÍCOLA CATALÁN DE SAN ISIDRO. (Biblioteca del mateix Institut.)
- Col·lecció d'originals d'En Carles Gimbernats. (Biblioteca del Seminari.)